

=====

" v e r e n i g i n g "

" O R D E D E R V E R D R A A G Z A M E N "

" Giro no. 468874 t.n.v. de Penningm. der "ODV" Den Haag "

" Uitsl. voor verslagen en abonn.: DOVENETELWEG 57a 2555 TD Den Haag tel. 684541 "

" Secretariaat: Kramsvogellaan 29 2566 CB Den Haag tel. 254273 "

=====

WEEKBLAD

25e jaargang nr. 41

nadruk verboden

26 juni 1981

x in de kantlijn betekent de vraag

- " " " " het antwoord

Goeden avond, vrienden.

Niemand kan alles weten, ook wij niet en niemand maakt nooit een fout, ook wij niet. Zelf meedenken is dus geboden. Ons onderwerp voor heden dient door U uit de zaal bepaald te worden. Ik ben benieuwd wat uw keuze is.

x DE BASIS VAN GELOOF EN VERTROUWEN

- Gelooft is een innerlijke zekerheid, die blijft bestaan zelfs wanneer de feiten hiermede in tegenspraak zijn. Vertrouwen is iets dergelijks, maar met een variant: vertrouwen is een visie die wij opbouwen t.a.v. de ander of het andere. Maar wordt die visie eenmaal beschaamd - soms zelfs wanneer alleen de schijn hiervan aanwezig is - blijkt het vertrouwen teloor te gaan.

In beide gevallen hebben wij te maken met een innerlijk beeld. Een geloof is een innerlijk beeld, dat je in jezelf opbouwt en ook vertrouwen is in feite niets anders dan een beeld dat je van iets, iemand of een situatie opbouwt.

Wanneer je dus reeel wilt zijn moet je stellen: Geloof en vertrouwen zijn beiden allereerst gebaseerd op fantasien die door de eigen gevoelswereld worden bevestigd.

Ik beseft wel, dat u dit niet zo aangenaam in de oren zal klinken. Maar ja, wat moet je wanneer je de waarheid wilt benaderen? En zoals gezegd, ik wil in de benadering van dit onderwerp allereerst van de feiten uitgaan.

Wanneer u zegt dat er een God is, zo is dit voor mij waar. Maar ik kan het niet bewijzen. Anders gezegd: ik geloof het. En waarom geloof ik dit? Omdat zonder een God een eeuwigheid en een zin van het bestaan het leven mij een nutteloos spel lijkt en de gehele menselijke samenleving alleen maar een samenraapsel van dwaasheden.

Ik geloof ook, dat ik steeds verder zal kunnen gaan. Daarbij weet ik dat je na de stoffelijke dood verder leeft. U weet dit nog niet, maar u komt er nog wel achter. Ieder op zijn tijd.

Dat ik geloof dat ik verder kan gaan is eveneens begrijpelijk. Ik weet ook dit niet geheel zeker al zie ik een aantal verschijnselen die er op wijzen dat dit anderen gelukt is. Dus vraag ik mij af, waarom mij dit niet

niet zou gelukken.

Zou ik niet verder kunnen komen en dus moeten blijven staan op het peil waarop ik mij nu bevindt zou het bestaan wederom vervelend, zinloos voor mij worden, zou alles wat ik probeer en doe zinloos worden en voor mij geheel zonder betekenis zijn. En betekenis heb ik emotioneel nu eenmaal nodig. Daarom geloof ik.

En wanneer u gelooft, zo doet u ook zo omdat u een zekerheid wilt hebben, een soort eeuwige ratificatie van hetgeen u zelf denkt en bent. En wanneer alle feiten hiermede in tegenspraak zijn, zo zult u deze overtuiging toch toegedaan blijven zolang dit geloof maar uw gevoel van belangrijkheid en zinvolheid blijft bevestigen.

Door een dergelijke impuls plus de invloeden van de omgeving kun je b.v. aya tollah worden of mullah. Dan zie je in deze dagen rond je door de feiten steeds weer bewezen dat veel van hetgeen je gelooft niet feitelijk waar is. Maar daarover ga je gewoon heen. Je gebruikt zelfs moderne verworvenheden die volledig in tegenspraak zijn tot een strikte uitleg van je geloof.

Neem t.v. De mozaïsche wet verbiedt het maken van alle beelden. Deze wetten gelden ook binnen de islam. Toch spreekt de aya tollah tot zijn volk over de televisie, geheel in strijd met een strikte hantering van hetgeen hij gelooft.

De man beseft dit eenvoudig niet. Want hij wil dit niet beseffen omdat hij door deze "zonde" te erkennen gelijktijdig toe zou moeten geven dat de praktijk van zijn leven en de mogelijkheden van zijn leven in strijd zijn met hetgeen hij anderen predikt en ook voor zich gelooft.

Dus gelooft de man in de juistheid van zijn eigen "interpretatie" van al datgene wat hij als formulering van het geloof pleegt te verkondigen en onaantastbaar pleegt te noemen.

Met vertrouwen zien wij ook al dergelijke zaken. Het geven van vertrouwen wordt soms wel erg moeilijk wanneer je te maken krijgt met persoonlijkheden als - mag ik de naam gebruiken zonder verwijten te krijgen? - de politicus Van Agt.

Wanneer je de man en zijn daden beziet, kun je hem natuurlijk vertrouwen of niet vertrouwen. Wanneer je reeel naar hem kijkt is hij al politicus niet te vertrouwen.

Maar wanneer je op hem gestemd hebt en hoopt op hetgeen hij verkondigd heeft op dit gebied wil je eenvoudig niet de werkelijkheid zien van hetgeen hij al politicus gedaan heeft. Dus schenk je hem je vertrouwen.

Di is een van de grote moeilijkheden van het CDA: zijn vertrouwen in emand waarvan zij wel weten dat hij niet geheel te vertrouwen is. Maar zij hebben hem als voorman gekozen, dus wanneer zij niet meer op hem vertrouwen vertrouwen zij ook zichzelf niet meer. Dientengevolge vertrouwen zij van een ieder, dat men de man volledig vertrouwen zal schenken ofschoon zij innerlijk wel weten dat het niet erg vertrouwd is wanneer de man met de macht die hij krijgt te veel vertrouwd wordt. Want zo lopen de gootjes als het regent.

U lacht nu, want van zaken als deze kunt nu nog wel afstand nemen. Dit valt buiten je eigen directe leven. Maar stel u nu eens voor dat u een beroep uitoefent. U bent b.v. ambtenaar.

Dan hebt u zeker wel eens voor uzelf het gevoel, dat u in het luchtledige zit te werken. Maar toegeven dat veel van hetgeen u doet zinloos is zou uw beroep, uw levensonderhoud, uw wijze van denken en handelen in het geding brengen. Dus vertrouwt u er maar op dat anderen wel weten, waarom zij u die schijnbaar zinloze dingen laten doen.

En wanneer twee mensen met elkaar gaan dan ligt dit nog intenser. Wanneer je b.v. samenleeft - gehuwd of anderszins - moet je elkaar wel vertrouwen. Dan moet je gewoon in de ander de bevestiging zien van je eigen belangrijkheid.

Door de ander niet te vertrouwen geef je toe, dat je eigen belangrijkheid voor die ander tekort schiet en dus je ikbeeld niet meer juist en onaantastbaar is. Dien tengevolge vertrouw je de ander, tenzij je innerlijk niet zeker bent van je zelf. Dan vertrouw je de ander niet, ook al heb je daartoe geen enkele kenbare reden. Maar op het ogenblik dat hoe dan ook je gevoel van eigenwaarde door die ander wordt aangetast blijkt opeens ook alle vertrouwen dat a. g. aanwezig was voorbij te zijn.

Op deze wijze is in feite de basis van geloof en vertrouwen - indien je deze waarden menselijk reeel wilt beïnvloeden - zelfbevestiging. Wij leven in een wereld, waarin onbekende zaken en toestanden steeds weer op ons afstormen. Wij leven in een wereld vol van medemensen, waarbij het grootste deel daarvan steeds weer daden stelt die ons door hun onwil - in onze ogen dan - steeds weer overrompelen.

Dat is iets waar wij geen raad mee weten. Daarom zoeken wij naar een vaste waarde die onaantastbaar is. Deze vaste waarde noemen wij dan God of desnoods de leringen van Marx en Lenin.

Alles wat wij daaruit afleiden of daaraan verbinden past wel niet werkelijk in ons leven, past niet bij onze gedragingen, maar daar gaat het ook niet om: Datgene wat wij zijn, doen en denken wordt a.h.w. goedgekeurd, krijgt bijzondere betekenis ook, door deze overheid die wij aanroepen.

Deze, let wel, op het ogenblik niet meer voor ons werkelijk kenbare en in onze eigen wereld nog voor ons bestaande overheid, autoriteit. Want juist door dit niet aanwezig zijn van een overheid die daadwerkelijk, kenbaar en direct in onze daden kan ingrijpen voelen wij ons zekerder.

Wanneer wij in het leven er steeds weer op vertrouwen dat alles best in orde zal komen, zo heeft ook dit zijn reden. Natuurlijk: wanneer wij zouden geloven dat het nooit meer in orde zou komen, waar zijn wij dan aan toe?

Nederland zit in een crisis. Stel je voor dat niemand er meer vertrouwen in heeft dat op de duur alles best in orde zal komen. Dan kun je beter meteen op je achterwerk gaan zitten en wachten op het faillissement van de nederlandse staat, voorals wanneer je je mogelijk afvraagt of je na alles wat dat van je zal eisen nog een achterwerk zult hebben om op te zitten.

Indien je verder wilt leven moet je onder alle omstandigheden, hoe slecht ook, er nog in blijven vertrouwen dat er nog iets mogelijk is, dat streven en strijden nog enige zin heeft. Zonder dit valt de essentie van je bestaan, je gevoel van intensiteit en belangrijkheid weg.

Waarmede ik naar ik meen dit onderwerp reeds heel aardig belicht heb. Zeker, er zijn dingen die steeds verder zichzelf bewijzen. Wij kunnen b.v. bewijzen dat de aantasting van het milieu in deze dagen zeer ernstig is.

Maar wij kunnen niet bewijzen, dat uiteindelijk die aantasting een algemene verslechtering betekent en niet alleen een ecologische verandering.

Maar wij geloven, dat het slecht is. Want wij willen het oude behouden, zelfs al bestaat dit niet meer werkelijk zoals wij het zien. Daarom gaan wij, gedreven door emoties, vele dingen bestrijden waarover wij in feite te weinig weten.

U vindt dit mogelijk vreemd, maar zo is het toch werkelijk. Er zijn mensen die er op vertrouwen, dat b.v. een atoomcentrale nooit ongelukken zal maken - al is het opvallend dat zeer vele van die mensen dan wel er veel aan verdienen dan wel er ver vandaan wonen.

Zij hebben eenvoudig het gevoel dat dit niet mogelijk kan zijn. Want alleen zo krijgt je op korte termijn voldoende energie. En het verbruiken van die energie is een deel van hun leven, deel van hun bedrijfsvoering, van hun jarenlange planning. Wanneer men toegeeft dat men mogelijk daarmee een fout gemaakt heeft, waar blijft men dan? Iemand die de zaak wat anders beziet kan echter vreemde dingen konstateren die mogelijk symbolisch zijn. Al is het maar dat een professor in de atoomchemie Kistenmaker heet.... En die man bestaat, is zelfs zeer belangrijk op dit gebied.

Persoonlijk denk ik dat zo de man werkelijk eens een grove fout in berekenen die praktisch worden uitgevoerd zou maken, de mensen geen kosten meer nodig zouden hebben. Maar dat is dan weer een geheel andere kwestie.

Het is duidelijk, dat zo iemand bereid zal zijn alles te geloven mits het zijn eigen wezen niet aantast. Maar zo bent u toch ook? Waarom zit u anders hier? Waarom aarzelt u soms aan te nemen dat het de geest is die hier spreekt en bent u op andere ogenblikken daarvan geheel overtuigd?

Gewoon omdat in het eerste geval enige of een van uw zekerheden, uw geloofswaarheid, datgene waarin u vertrouwt, in het geding wordt gebracht. Gezag van anderen op dit gebied is onaangenaam, dus mompelt u bij uzelf of dit nu wel echt een geest zou kunnen zijn.

Het volgende ogenblik hoort u echter dingen waardoor u zichzelf bevestigd gevoelt, blijer, sterker gevoelt. Dan voel je dat je gelijk hebt, dat je daardoor toch natuurlijk ook een klein beetje meer bent dan een ander. Natuurlijk, zo iets moet gezegd worden door een geest en die geest komt uit het licht, komt uit God. Ook dat kan immers niet anders zijn?

De zaak zo beziende moet je je eigen geloof en vertrouwen maar niet al te veel vertrouwen. Al klinkt u ook dit mogelijk wat cru, onthoudt nu maar één ding:

Je vertrouwt op vele zaken alleen maar omdat je niet weet hoe het anders zou kunnen of zou moeten. M.a.w. : veel van je vertrouwen is negatief en niet positief. Zoals je in vele dingen eenvoudig gelooft omdat het gemakkelijker is daarin te geloven dan jezelf aan een conditionering te ontworstelen en meer met de feiten te werken en wat minder met eeuwige waarheden en waarden, die jou een streepje voorgeven bij anderen. Waarbij vooral eeuwige waarheden in trek plegen te zijn, omdat die immers geen bewijs van node hebben.

Komt u tot de konklusie dat dergelijke effecten in uw denken, vertrouwen en geloven tot op heden een bijzonder grote rol gespeeld hebben. zo heb ik maar één raad voor u:

Vertrouw eerst eens op jezelf. Want u bent de enige die over uzelf voldoende weet om uzelf te kunnen vertrouwen. U weet van uzelf zelfs op welk terrein u niet te vertrouwen bent.

Geloof aan al datgene wat uin u leeft, maar geloof niet aan alle formuleringen die men u daarvoor pleegt te geven. Geloof aan een God in jezelf wanneer je dit wilt. Geloof aan een God die alles zinvol maakt. Ik doe dit ook. Maar zeg dan niet, dat dit een bewezen waarheid is.

Zeg dan alleen eerlijk: dit is voor mij een innerlijke noodzaak omdat ik zonder dit geen betekenis of zin meer vindt in mijn bestaan. Hebt u kommentaar?

x Bestaat er een directe relatie tussen het geloof dat je opbouwt en de werkelijkheid die je beïnvloedt?

- Ik zou eerlijk wensen dat dit altijd waar zou zijn. Maar in vele gevallen blijkt dat de mens een onredelijk en niet door de werkelijkheid aantoonbaar of waarschijnlijk geloof blijft behouden, maar wel zijn uitleg van dit geloof en de eisen daarvan varieert wanneer hem duidelijk wordt dat hij dit geloof zelf niet geheel of metterdaad tot uiting kan brengen en de eisen daarvan kan blijven vervullen.

Hij varieert dus niet zijn gedrag, maar zijn geloof. Wat blijft is echter steeds nog hetzelfde oude geloof, mogelijk ontdaan van sommige zaken en misschien verrijkt met enkele andere accenten. Als een maximode soms door minimode wordt vervangen, maar wel de zelfde stof wordt gebruikt en ondanks een andere make up nog steeds dezelfde persoon er in steekt.

Zo gaat het kennelijk ook steeds weer met het geloof. Zelfs wanneer je werkt met de wetenschap en tegengestelde bewijzen aantreft, blijkt dat je aan het oude geloof zelf nog niet geheel kunt ontkomen. Je zult dan proberen uit je weten en ontdekken een bewijs te konstrueren voor je geloof.

Daarbij ben je dan niet eerlijk, ook niet tegenover jezelf. Want je wilt niet weten, jezelf niet toegeven, dat je bepaalde bewijsvoeringen alleen kunt voeren door een wel zeer eenzijdige toepassing van de gegevens waarover je kunt beschikken.

Daarom zeg ik; er is geen werkelijk geloof te vinden, dat voortdurend in zijn essentie - en dus niet in zijn uitingen - beïnvloed wordt door de praktijk van het leven. Dit omdat het geloof voor jou uiteindelijk steeds weer aan de praktijk van het leven teboven pleegt te gaaren in jouw ogen gelijktijdig de rechtvaardiging vormt voor die praktijk. Het is alleen al daarom dat het geloof in je gevoel niet door de praktijk beïnvloed mag worden.

Is dit voldoende?

x Mij is het nog niet geheel duidelijk.

- Om het heel duidelijk te formuleren: U past de interpretatie van uw geloof aan aan de praktijk, uw wensen en de feiten van het leven, zonder de kernwaarden van dit geloof - ook al zijn die strijdig met de feiten - daarom ooit in twijfel te trekken.

Op het ogenblik dat u ondanks dit alles begint te twifelen aan de waarheid en waarde van uw geloof, zoekt u een vervangend geloof dat zo dicht mogelijk bij het oorspronkelijke ligt en waarvan de onjuistheid nog niet is aangetoond. Voldoende?

x Wanneer je dan toch probeert je oude geloof in zijn oorspronkelijke betekenis te handhaven, heeft dit dan een psychisch effect?

- Natuurlijk. Het betekent, dat je jezelf steeds weer in moeilijkheden brengt zonder dat dit noodzakelijk en onvermijdelijk is. Verder betekent het dat je door de praktijk van je leven in feite een voortdurend duel uitvecht met hetgeen waarin je gelooft en juist daardoor heel vaak niet meer in staat bent zuiver jezelf te zijn zonder werkelijk en innerlijk je geloof te kunnen handhaven. Dan wordt je vaak tot een soort karikatuur van jezelf.

Dit komt redelijk veel voor. Maar de praktijk wijst uit dat degenen die vasthouden aan het oude geloof dan wel zo zich vastklampen aan oude vormen, maar in feite niet aan de oude normen.

Neem hierbij nu even niet uzelf als voorbeeld maar denk aan een ander. Aan bisschop Gijssen b.v.. U weet wel: de man die steeds weer schijnt te zeggen " ik heb de enige waarheid, dus met mij het gehele christendom de pijp uit."

x Zoals de waard is vertrouwt hij zijn gasten. Is dat niet in tegenpraak met hetgeen u aanbeveelt?

- Bij dit gezegde moet u wel beseffen dat een waard in oude tijden - vooral de waard van de postkoets-relais, gold als de meest wantrouwende soort mensen die je je maar denken kon. Een soort beroepsdefomatie dus. Een gezegde als dit moet je altijd bezien in de context van de tijd waarin het ontstaan is.

Wanneer ik zeg dat u moet wantrouwen of vertrouwen, zo spreek ik echter niet over de waarde van de ander, maar over het feit, dat u in uw eigen oordeel moet vertrouwen. Dat betekent dat de ander uw vertrouwen niet zal kunnen beschamen, maar dat u wel soms toe moet geven dat u een ander toch verkeerd hebt ingeschat.

Hierdoor zult u minder snel tot strijd met anderen komen en zal uw vermogen tot vertrouwen - dat u innerlijk steeds weer aan belevingen en feiten aan kunt passen - voor u een konkretere betekenis bezitten dan het zou kunnen verkrijgen door een projectie van eigenschappen op of in de ander zonder meer. Voldoende?

x Kun je door diep geloof iets bereiken of gedaan krijgen dat zonder dit niet mogelijk zou zijn?

- Ongetwijfeld. Het geloof overbrugt de grens van het redelijke en stelt daardoor de mens in staat ook buiten alle grenzen van redelijkheid

een beroep te doen op alle mogelijkheden en krachten die in hem berusten.

Dit betekent dat hij ook harmonien kan scheppen tussen zich en andere delen van het zijn, die zonder dit geloof niet denkbaar zouden zijn. Maar in deze gevallen is de vorm en inhoud van het geloof op zich niet belangrijk, het dient slechts als basis voor een emotionele toestand waardoor de rede zover wordt uitgeschakeld dat het bovenredelijke - ook wel het bovenzinnelijke genoemd - in de mens sterker kan ageren en daardoor kenbare tekenen vkan veroorzaken in de wereld waarin de gelovige leeft.

Het is een gevoelskwestie, maar heeft niets met sentiment te maken. Je zoudt het een hiaat in je eigen besef kunnen noemen die je vult met een soort fantasiewereld. Want dat is eigenlijk geloof. Voldoende?

x Welke gevolgen een aantasting van het milieu heeft moet eerst bewezen worden. Maar als je op dit bewijs moet wachten is het misschien al te laat.

- Dit ben ik direct met u eens. Maar wanneer wij het milieu -technisch moeten bezien moeten wij ons ook iets anders realiseren:

Je kunt een milieu niet per streek "regelen". Wij hebben te maken met een kringloopproces waaraan alle leven op aarde deelneemt, het plantenleven, het dierenleven en dus ook de mens.

Wanneer je dit proces op welke wijze dan ook verandert zo betekent dit, dat de kondities van leven en de vormen van leven, die onder die kondities nog mogelijk zijn, zich aanpassen en dus eveneens wijzigen.

Wanneer het milieu verandert is een aanpassing nodig. Op kleinere schaal vormt de stadsmens een typisch voorbeeld hiervan: Menige stadsmens is zodanig gewend aan achtergrondsruis rond zich, dat hij zelfs in de stilte van de natuur na enige tijd al dreigt gek te worden en dus zelf geluid gaat produceren waardoor zijn gewende coulisse altans in sterkte wordt gelimiteerd. Er zijn wel levenstekens om hem heen, maar die bemerkt hij niet.

Eenaander voorbeeld: de stadsmens ruikt niet hoe zijn stad "ruikt". Wat maar goed is ook, want zij stinkt. Hij neemt wel degelijk vele verschillende geuren waar en kan dezen ook wel analyseren, maar zij hebben op hem geen directe invloed, stoten niet af, trekken niet aan. Zij vormen een soort olyfactorische ruis waaraan hij gewend is. Bij afwezigheid daarvan voelt hij zich oversteept door de vele andere geuren waaraan hij niet is gewend dat hij juist daarop overdreven zal reageren.

Ik meen dat wij weten dat er gedurende het ontstaan en de ontwikkeling van de aarde verschillende stralingscycli zijn geweest waarbij de aarde aan vermoedelijk zeer hoge doses straling van behoorlijke hardheid onderworpen is geweest.

Men zou dit kunnen nagaan door het meten van de resterende radioactiviteit in verschillende lagen van gesteente. Helaas neemt men bij afwijkende stralingsintensiteit meestal aan, dat dit een kwestie van leeftijd is en realiseert men zich niet, dat dit evenzeer het gevolg kan zijn geweest van een langere periode met verhoogde zonnestralingsactiviteit in de periode dat dit gesteente aan de oppervlakte lag. Maar goed.

In dergelijke perioden zijn allerhande mutaties ontstaan, dus vormen die zich aan konden passen aan nieuwe levenskondities. Soortgelijke mutaties kwamen voor wanneer veranderingen van belang in de samenstelling van de atmosfeer voorkwamen - wat eveneens nogal eens het geval is geweest.

Waarom zouden dergelijke dingen niet mogelijk zijn wanneer uw wereld "vergiftigd" wordt. Kijk naar muizen. Er zijn hele stammen muizen die immuun zijn geworden voor de giften waarmee men hen probeerde te bestrijden. Zoals er bacteriën zijn die tegen de meest moderne bestrijdingsmiddelen snel immuun worden. Toch waren die muizen, die bacteriën dit oorspronkelijk niet. Zij hebben zich dus aangepast.

Bij aankap in oerwouden blijkt, dat bepaalde planten snel uitzaaien en groeien, maar groeigedrag en vorm enigszins wijzigen. Elders blijken planten zich te specialiseren op voedingsstoffen, die voor andere planten vergif zijn.

Er bestaat zelfs al een mossoort die heerlijk begint te groeien en te bloeien wanneer zij met een bepaald mosbestrijdingsmiddel wordt behandeld.

Ik trek uit dit alles de konklusie dat een verpest milieu niet kan worden teruggedraaid naar de oude situatie. Ten tweede: een verpest milieu heeft de neiging die levensvormen te begunstigen en die afwijkingen in bestaande levensvormen waardoor het behoud van het leven onder die kondities beter kan worden gehandhaafd.

Ten laatste konkludeer ik dat de zorg voor het milieu en de ecologie onder de huidige omstandigheden gebaseerd moet zijn op het behoud van de mens en niet op het behouden van de omgeving, het beeld van de wereld, zoals dit nu bestaat.

Het is dus niet waarschijnlijk dat, bij een nalaten van alle nu geldende milieu bemoeiingen de wereld tot een woestijn zal worden zoals men die b.v. op Mars aan kan treffen. Voldoende?

x Dus iemand die altijd in de stad geleefd heeft zal wanneer hij buiten die stad komt opeens denken : wat stinkt het hier?

- Dat komt wel voor. Maar ook komt hij in verrukking door geuren die de bewoners van het platte land niet eens meer opmerken. Wel is er iets anders: de zuurstofrijksdom van stadslucht laat meestal te wensen over. Wanneer als standsmens op vakantie gaat en ergens op een plaats waar werkelijk frisse lucht is een paar malen diep ademt, zult u even een duizeling ervaren en u sterker en blijer gevoelen dan u in feite bent. Het gevolg van een voor u abnormale opnamen van zuurstof. Voldoende? Dan zullen wij zien of er nog een kort tweede onderwerpje is.

x Er zijn twee onderwerpjes over het

h e t o u d e E g y p t e

- - - - -

Het eerste wat ons opvalt bij het beschouwen van het oude egypte is de zeer uitgebreide en algemene dodencultus. De dood is daar verheven tot een belangrijkheid en maakt deel uit van het dagelijkse leven op een wijze, die men zich nu niet meer voor kan stellen.

Het leven na de dood is ongetwijfeld ook primitief benaderd. Wij zien dit o.m. aan de grafgraven die de dode worden medegegeven, aan het feit dat voornamelijk mense vaak dienaren en dienaressen meekrijgen.

Het leven na de dood echter is afhankelijk van bezit, dat op aarde bestaat. Wanneer wij elders, b.v. in oud China, zien dat men de gaven aan de dode verbrandt om dezen zo geestelijk te maken, zo heeft men juist in Egypte de gewoonte die gaven in natura te bewaren. Zou iemand iets wegnemen dan is de dode "beroofd" en dus arm in het hiernamaals.

Hiervoor wordt de vorm inhoud en plaats van het graf hier veel belangrijker dan zij elders meestal was. Een vorst wil vorst blijven. Hij heeft een woning nodig en schatten om in het hiernamaals weelderig voort te kunnen leven. Dit betekent dat menige vorst reeds voor hij aan de macht komt begint een soort schatkamer aan te leggen. Hij wil beschikken over allerhande zaken die na de dood bruikbaar zullen zijn, inclusief sierraden enz.

Wanneer iemand over macht en invloed beschikt betekent dit, dat hij vaak reeds na zeer korte tijd een schat vergaard heeft die na de dood veilig verborgen moet worden. Daartoe ontwerpt men in die tijd en dit land vele ingewikkelde vormen van graven, waarbij de door u meest gekende en voor u meest opvallende de pyramiden zijn.

Nu bestaan er normale en invertete pyramiden. Dit laatste wil zeggen dat bij een graf dat onder de grond ligt, de bouwwijze en vooral indeling wordt aangetroffen, die ook bij de bovengrondse pyramiden kenmerkend zijn.

Deze invertte pyramiden zijn dus in feite ondergrondse graven waarvan de structuur naar beneden taps toeloopt. Alleen de laag vlak bij de grond wijkt af van de indeling van de bovengrondse pyramide, daar hier de onderste lagen gemeenlijk een soort rommelkamer vormen die het rijk van de chaos pleegt weer te geven.

Dit laatste is begrijpelijk wanneer men beseft dat de vorst goddelijk is en daarom ook kosmisch van betekenis wil zijn, zodat hij alle symbolen van node heeft van de gehele door hem gekende kosmos, eventueel aangevuld met de wereld waarin hij leefde en daden stelde - uitgebeeld in reliefs of schilderwerk.

Bij alle vormen van graven maakt men gebruik van vele middelen om indringers te doden of tenminste af te schrikken. In de grotere pyramiden vormden de gangen een soort doolhof waarbij bepaalde delen konden worden afgegrensd door zeer zware steenstukken nadat de dode vorst zijn nieuwe woeling betrokken had.

In de grote pyramide van Kefren zien wij bij voorbeeld, dat verschillende grote steenblokken in de plafonds van de gangen zijn aangebracht, die echter nooit naar beneden zijn gekomen. Wel was de uitgang op deze wijze afgesloten - wat te begrijpen valt omdat in deze pyramide nooit een mummie is bijgezet.

Indien u zich afvraagt waar die steengrendels dan wel waren aangebracht: een daarvan is in de pyramide van Kefren zichtbaar op het punt waar de lage gang overgaat in de z.g. hoge gang. Men noemt deze wel de lintel.

Een methode die men bij z.g. verborgen en onderaardse graftombes veel gebruikte en die wij o.m. kunnen aantreffen bij het graf van Toet Ahnk Ammon is het aanbrengen van z.g. demer en zegels. Zij worden versterkt door teksten die vervloeking inhouden.

Dergelijke zegels werden met zeer veel zorg vervaardigd. Men was ongeveer een maand lang bezig met allerhande bezweringen en aanroepingen. Men probeerde in feite een soort demon te vangen en die in het zegel te binden.

De enige taak van die demon is dan om, zodra het zegel geschonden wordt en hij daardoor vrij komt, een ieder die daaraan schuld heeft of daarbij aanwezig is, onmiddellijk om te brengen. Men meende dat deze zegels een "eeuwige" bescherming zouden geven, maar kennelijk zijn zij in de loop der tijd toch zwakker en minder machtig geworden dan de makers meenden.

Bij vele egyptische graven, vooral bij het graf van Toet Ahnk Ammon blijkt er toch wel iets gaande te zijn daar na het verbreken van een dergelijk zegel vaak opeens allerhande ongelukjes en ongelukken plaats vinden waardoor degenen die het graf openden en betraden veelal als eersten getroffen worden.

Zoals bijna alle graven vindt men ook in het graf van Toet schijnvertrekken. Altijd weer is er een, soms zelfs meerdere, kamers die kennelijk bestemd zijn voor vreemdelingen die het graf zouden betreden. In enkele gevallen waren ook vallen aangebracht.

Wanneer men door zoekt komt men uiteindelijk in een soort voorvertrek waarin wel het een en ander van de schat is ondergebracht - mogelijk in de hoop dat eventuele rovers daarmee genoeg zouden nemen en niet verder zouden zoeken.

Daarachter, meestal achter een valse muur of schijndeur vindt men dan de eigenlijke schatkamer, waar de sarcofaag en de belangrijkste schatten van de vorst werden neergelegd. Deze kamer wordt zodanig versloten dat men zonder breekwerk hier niet meer binnen kan treden.

Het is duidelijk dat de bouw van deze graven een lange ontwikkeling heeft doorgemaakt. Oorspronkelijk maakte men b.v. gebruik van eenvoudige aardheuvels waarin vertrekken werden eengebracht. Vaak hadden zij een vage pyramidevorm.

Wat later zien wij dat men geneigd is om in verschillende terrassen te bouwen. Ga je de wijze van bouwen na, dan blijkt dat er nogal wat overeenkomsten bestaan met de bouw van de zigguraths van Babylon. Zij worden opgetrokken uit stenen van klei en stro en bleven daarom niet goed bewaard.

Ook hier reeds de gang met "doolhof", waarbij de gang zich splitst in meerdere gangen die soms tot gevaarlijke plaatsen voeren. Ook reeds daar kwam men niet in de feitelijke dodenkamer, maar in een tweede vertrek dat soms door een soort kijkgat met de werkelijke dodenkamer verbonden was.

Waarom men de farao eerde door het optrekken van toch wel bijzonder grote en belangrijke graven wordt begrijpelijker wanneer men zich realiseert dat de vorst een "zoon van de zon" was, dus een godheid, een soort herrezen Osiris.

Al god heeft hij zijn zetel tijdelijk in het lichaam op aarde. Men konserveert het lichaam opdat het goddelijke deel van de vorst vanuit zijn voertuig in het graf kan blijven waken over het land.

Vandaar ook de vele beelden die van de vorsten vervaardigd werden: het beeld was de weerkaatsing van een deel van zijn persoonlijkheid en kon dus als rustplaats en zetel dienen wanneer de vorst een deel van zijn ik, de ba, uitzond over het land. Zo kon volgens het denken van die dagen de dode vorst zich nog steeds bezig houden met het gebeuren in het land en onder het volk. Daarom ook werden beelden van niet geliefde vorsten vaak door hun opvolgers verminkt: zo iemand wilde men niet als pottenkijker.

In egypte geloofde men en gelooft men ook nu nog aan de kracht van de magie. Hierbij gaat het om het winnen van de bescherming van goden, het versen van demonen, maar ook om het vinden van een handige wijze om de goden te bedriegen.

Zo zien wij bij de dodencultus een gebruik dat ten doel heeft op een eenvoudige wijze de goden te bedriegen. Een beeldje van een kever - symbool van het leven - werd op de plaats van het hart in de mummie gelegd. Het hart wordt overigens, te samen met de darmen, in aparte flessen wel bij het lijk gezet.

Op de scarabee staat gegraveerd: Wanneer men mijn hart vraagt, antwoordt gij. De reden is eenvoudig: het hart is het orgaan dat na de dood antwoorden moet op de vragen van de 42 rechters. Wanneer nu de steen antwoord, zal zij antwoorden vanuit zichzelf. Een steen zal nooit zwaar schuldig zijn, zodat de schaal met de schulden en lasten niet te zeer wordt belast.

Wat de deugden betreft: mogelijk zijn er enkele vragen waarop de steen ja kan zeggen. Maar zelfs als beide schalen van de balans van het recht leeg blijven, valt uiteindelijk in de schaal van het goede de veer van Maat, zodat de ziel zal kunnen ingaan in het rijke hiernamaals. Rijk volgens de begrippen van Egypte dan: vruchtbaar land en graag met aren die tot de bodem reiken.

Er zijn in de loop der tijden heel wat kostbare en opvallende grafsteden gemaakt in egypte. Opvallend hierbij is, dat steeds weer bij de bouw hiervan ook aan de goden werd gedacht.

Rond, voor of naast de pyramiden vinden wij niet alleen wegen die omzoomd zijn met beelden van wachter - de sfinxen - maar wij treffen ook altijd weer plaatsen aan, tempeltjes vaak, waar offers konden worden gebracht aan een of alle goden van Kemt zoals die toen vereerd werden.

Hier vinden regelmatig plechtigheden plaats waarbij de goden waaraan de tempeltjes gewijd zijn kunnen worden aangeroepen en zo bij voortdurend kunnen worden geattendeerd op de aanwezigheid van die vorst en de noodzaak om - als mede goden - toch vooral goed voor die god te zorgen.

Mogelijk klinkt de vergelijking vreemd, maar ik meen dat een pyramide zoiets was als een sociale verzekering voor een vorst, uit te keren na de dood, onbetaalbaar, veelomvattend en zodanig versleuteld dat alleen ingewijden er weg in konden vinden.

Elke pyramide, elk rotsgraf - er zijn ook graven die in de rotsen zijn uitgehouwen - is in feite de bewaarplaats van een godheid, die ook nu nog soms op aarde kan werken.

Zeg nu niet, dat die mensen bijgelovig waren. Of herinnert u zich niet hoe ook in uw dagen de mensen nog steeds bedevaarten maken naar de plaats waar Jezus is geboren, maar ook naar het heilige graf en menen, dat daar bijzonder krachten te vinden zijn?

Ik geloof dat wij kort samenvattend kunnen zeggen: al die farao's en al die bouwsels die zijn hebben voortgebracht waren niets anders dan hun poging de veronderstelde eeuwigheid van hun wezen zodanig uit te drukken dat zij onweerlegbaar werd.

Dat is ook zeker het geval geweest bij Toet Ahnk Ammon, een jonge vorst die overigens zo ongezeggenlijk werd dat hij geopereerd moest worden en daaraan is overleden.

Deze jonge vorst kreeg reeds als kind geschenken en had in de enkele jaren van zijn jongeling-zijn reeds zoveel schatten vergaard en bovendien nog zoveel kort voor zijn dood en na zijn dood gekregen van hoogwaardigheidsbekleders - mogelijk uit schuld bewustzijn - dat de schat in zijn graf nu nog dient als de belangrijkste basis voor een groot museum van Cairo waar men nog steeds kan zien hoe de vorsten van de oudheid met schatten - gewonnen uit de armoede van hun volk - hun gezag tot in de eeuwigheid meenden te moeten versterken. Voldoende?

x Men zegt wel dat sommige pyramiden geen graven maar inwijdingstempels waren.

- Men heeft wel een tijdlang een pyramide daarvoor gebruikt, de reeds genoemde pyramide van Kefren bij Gizeh. Deze werd inderdaad enige tijd als een soort inwijdings tempel gebruikt. Hij is echter niet zodanig, maar als graf ontworpen en gebouwd. Dat dit mogelijk was is te danken aan het feit, dat de priesters deze vorst onwaardig bevonden en hem deden bijzetten in een veel eenvoudiger graf in het dal der koningen. Een rol speelde hierbij ongetwijfeld het feit, dat deze pyramide zodanig was gebouwd en georiënteerd, dat men hiermede voor de priesters belangrijke astrologische aannemingen kon doen en bovendien tot op zeer grote afstand aan de weerkaatsing van de zon op de gepolijste bekleding zien, welke tijd men had of welke belangrijke tijd zou gaan aanbreken. Door de lichtval gade te slaan op bepaalde uren - de vroege morgen o.m. - kon men zien of de tijd van de overstromingen zou aanbreken, de zaai tijd, de oogsttijd was aangebroken. Dit in verband met de daarmee altijd weer verbonden rituelen.

Dat men dit bouwwerk alleen voor rituele doeleinden zou hebben gebouwd is niet aanvaardbaar. Het bouwen van een dergelijke pyramide kostte in die tijd 30 tot 60 jaren. De priesters kregen waarschijnlijk hun kans omdat de vorst reeds overleed voor zijn pyramide klaar was en zij van een gebrek aan interesse bij de volgende heerser misbruik konden maken.

Wij vinden in dit bouw werk een koningskamer, die volgens plan afgesloten had kunnen worden van de z.g. koningin of voorhofskamer. Wij vinden in deze pyramide het labyrint, put en symbolisch bedoelde ruimten die wij eveneens, zij het in soms licht gewijzigde vorm, in andere pyramiden aantreffen.

Kort en goed: alles wat voor een graf noodzakelijk werd geacht is volledig aanwezig. Alleen zijn er geen versieringen aangebracht - de tombe werd immers nooit "bewoond".

Wel is, vermoedelijk meer dan een eeuw nadat de tombe gereed kwam, de ingangen afgesloten, maar de sluitblokken die de gangen en kamers moesten afsluiten zijn wel aanwezig, maar nooit gebruikt. Wat er op wijst dat men - mogelijk in verband met de inwijdingen die daar plaats hadden gevonden, de pyramide wel voor onbevoegden goed wilde afsluiten, maar dat daarin op dat ogenblik geen kostbaarheden aanwezig waren.

U zit nog steeds met de vraag of het een inwijdigstempel was? Antwoord; deze pyramide- en alleen deze - is daarvoor wel gebruikt, maar niet voor ontworpen of van het beginafaan daarvoor bestemd.

De werkelijke inwijdingen vonden in egypte plaats in de woestijn aan de grens in een soort klooster - zo zou men het nu altans noemen. De inwijdingen van Rê en Osiris, maar ook van Anubis, werden hier gegeven. Later heette het, dat men inwijde in de waarheid van Ammon-re. De Anubisinwijdingen vonden samen met die van Toth samen plaats in een ander klooster, rond 50 mijl verder. de inwijding van Osiris werd samengetrokken met de inwijdingen van moeder Isis welke plaats vonden in een heilige plaats aan de nijl.

In al deze plaatsen beschikte men over middelen om de mensen te scholen, de vaardigheden behorende bij hun god te leren, ook hier vonden de rituelen plaats waarbij mensen tijdelijk - 3 dagen - werden bijgezet in een graf.

Drie dagen lang mediteerde de inwijdeling, leed honger en dorst. De avond van de derde dag werd hij uit het graf bevrijd en ingehaald en bejubeld als iemand die is opgestaan uit de dood en zo de wijsheid kan bezitten van de goden en de eeuwige velden. Voldoende?

x Zijn er nog rotsgraven die tot nu toe niet ontdekt zijn?

- Niet veel meer. Ik meen dat er nog een rotsgraf bestaat waarin veertien vorsten begraven liggen. Het ligt in een dal waar nu vlak bij opgravingen worden gedaan en kan van Denderra uit bereikt worden.

Al zijn er nog weinig onontdekte graven in egypte van vorsten, toch zijn er nog veel meer geheimen in Egypte. Wist u b.v. dat er nog steeds een sekte bestaat die ritueel Anubis aanroept? Toch bestaat die vandaag nog.

Ook is er veel van de oude magie bewaard gebleven in egypte al kent u daarvan waarschijnlijk niet meer dan de z.g. zandlezer, de man die geheimzinnige lijnen in een bakje met zand trekt en op grond daarvan dan de toekomst voorspelt.

Deze kunst en andere magische handelingen hangen samen met een leer over de geheimen van de aarde en de hemel. Men stelt dan zelfs, dat door de wil van de hemelkoe in overeenstemming met de andere goden het oppervlak van de aarde beschreven wordt en zo het lot van de mensheid nog steeds door de goden wordt bestemd.

Maar ja, de meeste mensen die dit land bezoeken beseffen niet, hoe oud dergelijke zaken zijn. En de egyptenaren die deze overleveringen en kunde hebben geerfd zwijgen er over. Zij leren van vader op zoon de geheimen kennen en gebruiken, maar beschouwen het geheel als iets wat je niet met een ander moogt delen, omdat anders de werking en gave voor jou en je nageslacht opgeheven wordt. Voldoende?

x Bestaan er nog Isisdiensten?

- Isisdiensten zoals die vroeger gehouden werden bestaan niet meer. Het enige wat daaraan nog enigszins herinnert is een bepaald dansfeest van vrouwen. En dit vindt niet meer plaats in Egypt zelf, maar aan de zuidkant van het Victoriameer - een zuiver nubisch gebied en een zuiver nubisch gebeuren dus.

De Isisdienst is langzaamaan met het verval van het rijk opgegaan in andere esoterische scholen. De meeste mensen realiseren zich b.v. niet dat de pythagoreen vele van hun regels en beginselen ontleenden aan de oorspronkelijke isis en osirisinwijdingen. Daaronder het jaar van luisteren waarin de leiding dus niet magspreken in de kring, het jaar van zingen en de wijze waarop instrumenten door hen gebruikt werden: niet alleen een soort harp, maar ook de rietfluit en systrum.

Wek moet ik hierbij opmerken, dat de muziek bij de pythagoreen al snel een betekenis krijgt die op de accoorden is gebaseerd en de afstand tussen de tonen.

Bij de sisverering en inwijdingen speelde men ook op een rietfluit en begeleide muziek en dans met een sitrum, maar de melodie ontstond op het ogenblik zelf, inspiratief.

Neen. De isisdienst en inwijding bestaan niet meer. Wel vinden wij soms gebruiken die er aan doen denken en waarbij de godin ook wordt genoemd nog terug in bepaalde theosofische kringen, maar dit kun je werkelijk niet vergelijken met datgene wat er eens in egypte heeft bestaan. Voldoende?

x Valt er iets te zeggen over de bouw van pyramiden? Het moet een gigantisch karwei zijn geweest.

- Dat was het. Maar u moet goed onthouden, dat men de beschikking over zeer grote getallen werkers. Wanneer wij de krijgsgevangenen en alle anderen bij de bouw betrokken meetellen en de fellahin die voor een tijd werden opgeroepen om daaraan te werken, dan hebben aan de grote pyramide van Gizeh - de grote - gedurende een groot aantal jaren 60.000 tot 120.000 arbeiders gewerkt.

Door de wijze waarop men deze mensen gebruikte beschikte men over veel meer energie - en geduld - dan u zich in deze moderne tijd voor kunt stellen. Maar de manier waarop soldaten de nodige werkkrachten soms uit buurlanden haalden was wel vele malen aanleiding tot oorlogen.

Bij de aanleg werd gebruik gemaakt van de z.g. taludbouw, waarbij een zandtalud steeds weer tot de juiste hoogte werd aangevuld zodra men met het verwerken vaneen laag klaar was. Het talud werd bedekt met vellen die met oliegedrenkt werden. Hierdoor was het gezien de beschikbare mankracht op betrekkelijk eenvoudige manier mogelijk een slee met een steen daarop naar boven te brengen.

Bovendien waren een aantal priesters bij de bouw betrokken die door een gematigde soort van levitatie - in groepen van 20 of meer mensen - het plaatsen van de zware stenen vereenvoedigden zodra men boven de 10e laag uitkwam.

Nogmaals : men gebruikte betrekkelijk eenvoudige technieken, die echter voldeden omdat men over voldoende mankracht beschikte en de tijd had. Wanneer u zich realiseert dat de grote stenen allen zijn vervoerd over de Nijl, dan klinkt dat nu als een ongelooflijke prestatie.

Tenminste, tot men zich realiseert dat het voor de vorst heel eenvoudig was bevel te geven om een duizend schepen te laten bouwen die elk in staat waten een blok steen stroomafwaarts mee te nemen. Per boot waren rond vijf arbeiders aanwezig, laden en lossen geschiedde met plaatselijke krachten en middelen. Bootslieden werden betaald, zodat hier gehele families meerdere geslachten lang hun brood mee verdienden en voor bijverdienste bovendien op de terugweg visten. Terug werd het schip meestal grote delen van de weg gesleept en ondertussen viste men, waar men maar hoopte op rijke opbrengst.

Mogelijk vraagt u zich af, of Egypte in die dagen zo grote aantallen werkers op kon brengen. Dat was het werk van het leger van Egypte: werkkrachten aanvoeren. Men gebruikte b.v. geen egyptische steenhouders, maar slaven die door in verhouding zeer kleine aantallen egyptische vaklieden werden geleid en door het leger in bedwang werden gehouden.

Voor sleepwerk gebruikte men slaven die werden aangevoerd door het aanvallen van en overwinnen van stammen in de grensgebieden. Vooral in de tijd van de twee kronen werd dit vaak de aanleiding tot langdurige oorlogen. Want niet elke vorst vond het prettig dat de bewoners van zijn grensgebieden en soms zelfs kleine plaatsen werden weggevoerd om ingezet te worden bij de bouw van een tempel of pyramide.

Wanneer u overigens tribuutlijsten nagaat waarvan er in uw dagen nog enkele zijn bewaard dan zult u ontdekken, dat daar soms de vermelding op voorkomt dat inplaats van zoveel graan, dieren of goederen zoveel arbeidskrachten

aan de vorst werden aangeboden. Ook slaven worden als tribuut aangeboden. Je kunt dus wel zeggen dat het oude egypte u wat gastarbeiders betreft ver voor was en in de behandeling daarvan ver achter.

Daarmede, vrienden, hebben wij twee onderwerpjes afgedaan en ik vindt dit eigenlijk wel genoeg. Twee onderwerpjes handelende over de oudheid en het zelfde land heb ik te samen afgedaan, ofschoon ik daarbij ongetwijfeld zaken niet heb genoemd die ik bij een afzonderlijk behandelen wel ter sprake had moeten brengen.

Maar je probeert er altijd weer enige samenhang in te brengen. Realiseer u het volgende: het geloven van de mensen is vaak nog net zo eenvoudig en toch net zo complex als in de tijden van egypte.

De denkbeelden die men toen koesterde en het vertrouwen dat men koesterde, zowel in de gaven van de godsdienst als t.a.v. de macht van priesters en leiders vindt u nog steeds terug in deze tijd.

Alleen de pyramiden zult u misschien missen. Maar in de ene kultuur zijn die vervangen door zeer hoge flatgebouwen, in de andere weer door de paleizen van het volk, een kapitoel of een nieuwe tweede kamer.

Want iedereen probeert nog steeds een soort monument na te laten. Alleen denkt men in uw dagen veel meer aan de mensen van de eigentijd dan aan het nageslacht omdat men zich in deze tijd door een zekere schuw gedreven minder dan eens bezig houdt met de dood.

Wanneer men zich verder realiseert dat de eigen wereld in feite voor een groot gedeelte samenhangt door geloof en vertrouwen, dat dit vertrouwen echter steeds meer wordt geuit in konventies waaraan men zich dan gebonden acht, zo zal men ook beter beseffen waarom men zelf steeds het criterium moet blijven, zowel van zijn vertrouwen als van zijn geloof.

De tijden van eens zijn voorbij. Het beste wat wij van hen kunnen verwachten is, dat zij ons ook het een en ander zeggen dat geldt voor uw tijd, die tijd die uw heden vormt.

De les is dan dat grootste prestaties van een volk altijd weer gebaseerd zijn op de al dan niet als zondanig kenbare uitbuiting van een groot deel daarvan. Het wordt ons duidelijk, dat kennis de vijand is van macht.

Zoals ons duidelijk wordt dat het geloof aan een leven na de dood noodzakelijk is voor mensen die anders niets zouden hebben om voor te leven. Het wordt duidelijk dat zelfs de mens die geen zelfvertrouwen bezit iets dient te hebben waarop hij kan vertrouwen. Of dit nu God is, de buurman, papa, gade of echtgenote. Je moet als mens iets hebben om je aan vast te klampen.

Want de mens is onafgerond, ook in deze dagen. Hij is niet wezenlijk genoeg zichzelf en juist daarom gelooft hij en vertrouwt hij en bouwt hij nog steeds aan de monumenten van zijn eigen grootheid. Want alleen wanneer die voor hem staan kan hij werkelijk in zijn eigen grootheid geloven.

Vergeef mij deze slotwoorden. Wat mij betreft dank ik u voor uw aandacht en hoop dat, waar ik eventueel onwetend tekort zou zijn geschoten de spreker na de pauze bij u nog het een en ander goed kan maken.

Tot ziens.

-0-0-0-0-0-0-0-

Goeden avond, vrienden.

In het tweede gedeelte gaan wij verder waat u met het eerste deel bent blijven steken. Vertel dus maar wat u nog op de lever hebt.

De Geestelijke Achtergrond van de kunst

De kunst in zichzelf is eigenlijk de taal van de ziel. De taal van datgene wat je eigenlijk zonder meer niet kunt zeggen.

Er is een tijd geweest dat de schilderkunst b.v. nog zeer dicht lag bij wat in deze dagen de fotografie is. Maar ook in die tijd probeerde men achter de vormen nog iets van de inhoud van die vormen, van de mens ook, weer te geven.

In deze tijd probeert men vaak zelfs, de vorm geheel te vergeten en toch een uitdrukking te vinden voor de inhoud. Die inhoud is dat wat je zelf er in ziet - maar niet met je ogen.

U bent vast nog nooit iemand ts en gekomen met het ene oor op de schouder en het andere boven op het hoofd. Toch zijn er kunstenaars die dergelijke dingen afbeelden. en een portret van vader en zoon heeft er ook nooit uitgezien als een dr aikolk met moeilijkheden.

Maar wanneer je niet uitbeeldt maar een relatie uit gaat drukken worden dergelijke voorstellingen heel iets anders. Wanneer je een relatie uitdrukt probeer je in vorm, in kleur, in lijn, te vatten - niet wat je ziet - maar wat je voelt en de gedachten die daardoor in je opkomen.

Het zelfde zie je bij de muziek. Natuurlijk, muziek is lange tijd altans aan vaste regels onderworpen geweest, zo goed als de dichtkunst. In uw dagen heeft men deze opzet enigszins veranderd, zodat men nu het gerinkel van ketens laat horen waar een slotgeest jalours op zou zijn, om dit geluid te mengen met het geluid van klaxons en vallende erwten, waarop men het geheel een sonate noemt.

Toch is er ook hier weer een zoeken naar de mogelijkheid uit te drukken wat er in je leeft. Het is niet altijd even vleiend. Want wanneer je luistert naar vele zeer moderne muziekstukken zo krijg je toch het gevoel dat de scheppers daarvan hun wereld beleven als een chaos waar tegen zij zich met geweld willen weren uit angst verslonden te worden.

Ook met de letteren is het zo gesteld. Wanneer je nauwkeurig in letteren neerschrijft wat er gebeurt, zeg je in feite maar weinig. Op het ogenblik dat je een stemming in woorden gaat omvatten wordt het al heel iets anders. Of je nu kijkt naar een ver verleden, waarin schrijvers - toen nog op rijm - probeerden iets van een sfeer over te brengen of je kijkt iets dichterbij naar b.v. een Vestdijk - zoals in de hoofdstukken van zijn vijfde zegel - of je denkt aan de meer modernen zoals een stenen bruidsbed - waarin ik hopelijk nooit meet te liggen kom, want ik voel niet voor inkarnaties - zo krijgt de aandachtige lezer het gevoel dat men hier probeert meer te zeggen dan men eigenlijk bewust weet.

Maar zelfs in menige whodoneit- wie heeft de moord begaan - vindt je ondanks alles een sfeer tekening en persoonlijkheidstekening waardoor het gebeuren zelf, het verhaal, op de achtergrond schuift en in de plaats daarvan iets gaat leven van een gevoelswereld, van mensen, een omgeving.

De kunst probeert - wanneer het goed is - het innerlijk over te brengen. En wanneer je dit innerlijk overbrengt zit daarin zeker niet alleen je wereld of je gevoelsleven als mens. Er zitten altijd achtergronden in van hetgeen je geestelijk bent of aanvoelt.

De geestelijke achtergrond van de kunst is dan ook voornamelijk daarin gelegen dat zij, mits goed uitgevoerd, in staat is anderen bepaalde innerlijke belevingen en toestanden te doen herleven die eens de kunstenaar getroffen hebben.

Dan zal men zeggen "ja, maar wat is kunst?" Laat mij eerlijk zijn: ik weet het niet, zo min als ik weet wat kitsch is.

Want kitsch die een mens ontroert, in die mens iets laat gebeuren is voor mij kunst. En dat betekent dat een heel voddig mariabeeldje voor een bepaalde mens kunstwaarde kan hebben, ook wanneer je het volgens artistieke normen een prul, een waardeloos lor noemt. Waarbij dat waardeloos niet zal slaan op de prijs, want die is ook voor dergelijke zaken meestal hoog genoeg.

Wij leven, wanneer wij op aarde zijn in feite in twee werelden. Alleen weten wij dit niet bewust. Wij leven in een wereld waarin harmonien, tegenstellingen en duisternissen zijn, die een lichaam niet eens zou kunnen verdragen.

Wij leven met voortdurende tochten naar de hoogte en een terugvallen in diepten, zo ontstellend dat zelfs een parachutist niet kan beschrijven hoe een dergelijke vrije val mogelijk, zoal denkbaar, is.

Dan komt de kunst en schrijft op haar manier in lijnen, kleuren, klanken, woorden aaneengerijd, iets neer over die innerlijkheid. Dan is de vraag alleen maar of die kunst zodanig is dat een ander daarvan ook iets kan herleven.

Wanneer je hoe dan ook een ander met kunst nboeit heb je bereikt dat er in die ander iets gebeurt. Maar dat gebeuren blijft dan niet alleen eperktbtot het stoffelijke. Het is misschien het terugvinden van een innerlijk heimwee, het opeens beleven van een lichtflits of een opeens beengd worden door een innerlijke duisternis.

Dan heeft de kunst de mens geestelijk beroerd en ook in zijn menselijke vorm meer bewust gemaakt van de waarden en krachten die in hem leven.

waarop ik dan natuurlijk nog een heel eind kan voortborduren. Maar ofschoon ook borduren soms kunst danwel kunstig kan zijn zo meen ik toch niet, dat een dergelijke uitwijding hier verder ter zake dienend is.

Hebt u dus kommentaar dan wil ik daarop graag ingaan.

x Maar hoe komt de kunstenaar aan zijn inspiratie?

- Dat is moeilijk te zeggen. Een kunstenaar wordt geïnspireerd door alles wat hem treft en in hemzelf iets laat gebeuren.

Vaak lijkt het een vorm van krankzinnigheid: iemand zegt een paar woorden, in feite niet meer dan een uitdrukking van een gevoel of mentaliteit op een gegeven ogenblik. Dan kijkt hij nog eens naar hetgeen hij gezegd heeft, neuriet er wat bij en schrijft een schlager. Die dan vervolgens door deskundigen in delen wordt ontleed om daarna weer tot een top-pop gebeuren te samen gevoegd te worden.

Dan heeft die man een inspiratie gehad omdat die zin in hem iets liet gebeuren, iets liet weerklinken dat toch in de woorden zelf niet meer is terug te vinden.

Een kunstenaar kan geïnspireerd worden door zijn liefde voor iemand, maar evengoed door zijn haat. Een kunstenaar kan geïnspireerd worden door tijdens meditatie contact te maken met een entiteit die hij niet eens kent en opeens vreemde gevoelens te ervaren, nieuwe golven van klanken rond zich voelt klinken en daarna bijna wanhopig worstelt om daat nog iets uit terug te vinden.

Alles kan inspiratie zijn. alles. Het ligt maar aan de kunstenaar, zijn wezen en het gebeuren van het ogenblik waardoor hij geïnspireerd wordt. Voldoende?

x Meent u niet dat de moderne kunst een uiting is van deze tijd, een uiting van het einde van een tijdperk? Er zit zoveel decadentie in, zoveel chaos?

- Maar is het antijd chaos? Ik heb zo even enkele redelijk modernen aangehaald. Ik wil u nu wijzen op een werkje van Ouborg. Hij maakte een doekje dat in feite aan de rand alleen chaos en duisternis is, maar in een vreemd verlopen van kleuren ergens toch een zon in het midden schijnt te hebben.

Dat lijkt mij nogal modern. Maar, is het daarom zo chaotisch als menige beschouwer denkt? Misschien heeft de schilder willen zeggen: kijk, het is een rotzooitje op deze wereld maar in mij blijft er een licht, een hoop bestaan.

Wanneer ik hoor hoe u over de moderne kunst spreekt dan herinner ik mij een duitse term die enige tijd geleden gangbaar schijnt te zijn geweest: entartete Kunst. De woorden kwamen mij wat moeilijk over de lippen, maar dat moet u mij dan maar vergeven.

Hieronder verstond men alles waarin niet de macht en denkwijze van de mensen aan de macht werd uitgedrukt. Daar kwam het altans op neer. En soortgelijke denkwijzen en begrippen t.a.v. de kunst treffen wij zelfs nu nog aan in bepaalde absoluut geregeerde landen als b.v. Rusland en andere diktaturen.

Wanneer je naar de moderne kunst kijkt, haar leest, luistert, dan is de vraag of zij werkelijk zo decadent is als u meent. Zij heeft in iedergeval weer gegeven waardoor mensen werden geobsedeerd.

Wanneer je ziet hoe een moderne schilder zich enige tijd bezig houdt met een in een vuil blauwgrijs tegen donkere achtergrond schilderen van enorme geslachtsdelen dan kun je je misschien voorstellen wat er bij zo iemand aan de hand is. Hij weet niets meer waar hij zich aan vast kan houden behalve aan dat ene dat naar hij hoopt anderen zal shockeren. Maar tevreden is hijzelf daarmee niet. Daarom maakt hij het vuil grijs-blauw, een tint die ergens even rust schijnt te willen geven maar dan toch ook weer zo grijs en ruw is als een slechte kwaliteit pakpapier.

U kunt dan zeggen, dat dit decadent is. Maar is het zo decadent wanneer iemand worstelt om voor zichzelf zin en inhoud in het leven te vinden? Decadent wordt het eerst wanneer u het aan de muur gaat hangen z onder dat u het niets zegt, laat staan dat u daarin het probleem ziet.

Kijken wij naar b.v. schetsen van Paul Klee dan denk je soms even: moet dat alles nu zo vertekend, vertrokken, chaotisch? Maar als je blijft kijken zie je dat dit alles een kwestie van zoeken is, een proces van wording.

Dergelijke zaken tref ik aan bij vele kunstenaars van deze tijd, die zelfs nog geen erkenning hebben gevonden. Natuurlijk, er zijn in deze dagen heel wat mensen die zich trots kunstenaar noemen terwijl zij in feite alleen maar knutselaars met subsidie zijn. Maar wij spreken over de geest in de kunst.

Dan zie ik mensen die in wat u decadentie zoudt willen noemen, met alle verwrongenheid en vertekening van vele zaken in feite iets uitbeelden van een verandering die zich altijd weer in het innerlijk van de mens afspeelt, ook in deze dagen.

Wanneer u zich bewust bent van de snelheid waarmee u, ook innerlijk, verandert en beseft hoezeer uw denken van heden wringt met uw denkbeelden van slechts drie jaren her, dan zult u toe moeten geven, dat ook hier wel degelijk iets wordt uitgebeeld dat spreken kan. De vraag is maar of je er voor ontvankelijk bent.

Het heeft dus volgens mij weinig zin kunst van abstracte aard - desnoods een mondriaan of zo - terzijde te schuiven met de opmerking dat dat in feite niets is. Ik zou dit alleen willen doen voor die mensen die zich, overigens vaak met een verbluffend vakmanschap, bezighouden met het vergroot afbeelden van een blikje Heinz-soep of de grille van een mercedes.

Deze mensen weten niet meer wat zij moeten doen. Daarom werpen zij zich op de dingen die zij kunnen zien en vasthouden, omdat zij anders geheel geen houdvast meer hebben.

maar zelfs dergelijke dingen zeggen iets omtrent het innerlijk gebeuren van de scheppende mens en iemand die zich daarvan bewust wordt kan zelfs daaruit begrip en ontroering putten. Is dit voldoende?

Niemand meer? dan wat dit de kunst. Wat volgt?

x i s r e u m a e e n z i e k t e v a n d e g e e s t

Zet U daar maar vier vraagtekens achter: reuma is over het algemeen op enigerlei wijze een stofwisselingsziekte. Ik ken maar een enkele uitzondering daarop: de z.g. zenuw reuma.

Reumatiek is in feite een omschrijving voor een groot aantal verschillende kwalen die allen ongeveer gelijke symptomen produceren- zoals u kunt weten.

Wanneer u dus vraagt of het een kwaal van de geest is, zo moet ik voor een zeer groot deel van deze reumakwalen neen zeggen. Er is wel degelijk sprake van een zuiver materiele oorzaak. Gaat men de oorzaken na dan blijkt deze heel vaak te liggen in ongezonde leefgewoonten, ongezonde voeding, ongezonde omgeving en in enkele gevallen ontstaat de kwaal in feite door een geheel verkeerde bewegingsmotoriek.

Eerst wanneer wij al die dingen hebben opgezocht en onderzocht kunnen wij gaan zien of er mogelijk ook psychische of geestelijke oorzaken zijn. Wanneer je psychisch depressief bent - dus een mentaliteit hebt die zich niet meer los kan maken van eigen verdeeldheid of problemen, zo heeft dit inderdaad een weerslag op het lichaam.

Hierdoor worden niet alleen symptomen intenser gevoeld, maar zij worden ook eerder als belemmering aanvaardt. En in dergelijke gevallen is er dus sprake van een invloed van de psyche op de kwaal en haar verloop. Maar dan kan nog steeds niet worden gesteld dat de psyche deze kwaal dus geheel en zonder meer veroorzaakt.

Ik heb hierop een uitzondering genoemd. Toch kan ook zenuwreuma voortkomen uit een infectie of een zenuwaandoening. Vergeet dit niet. Maar wanneer dit niet het geval is dan vinden wij vaak op de achtergrond een verwepen van bepaalde noodzaken. De ziekte wordt dan een schild waarmee mens zich tegen eisen van de buitenwereld probeert te verzetten.

Daarbij kan de kwaal dan door de voortdurende zelfsuggestie en de nadruk die men op de lichamelijke tekenen daarvan legt, zo danig ernstig worden dat men er ook zelf ernstig onder lijdt.

Maar dit zijn uitzonderingsgevallen. Ik mag het helaas niet al te lang maken. Maar om nog eens kort samen te vatten: Wanneer wij ons bezig houden met het verzamelbegrip reuma dienen wij ons er van bewust te zijn dat meer dan 3/4 van de symptomen lichamenlijk geheel of mede veroorzaakt wordt.

Slechts voor 1/4 van het aantal reuma gevallen kunnen wij stellen dat de psychische invloed op de kwaal en op lichaam, habitus en gedrag vande patient de boventoon voert.

En bij die 25% zijn er misschien 4 a 5% waarbij wij zonder meer en geheel juist kunnen stellen, dat reuma alleen en zuiver een ziekte van de geest is. Voldoende?

x En hoe staat het met het omgekeerde, dat reuma hersteld kan worden door de geest?

- Dat geldt in zekere mate voor elke kwaal. Wanneer de geest actief en positief is zodat men zich niet gelaten onderwerpt aan de kwaal ontstaat hierdoor als vanzelf reeds een stimulans voor het lichaam om zich tegen alle oorzaken van de ziekte zoveel mogelijk af te zetten.

 Dat wil zeggen dat de verdedigingsmiddelen die het lichaam ook tegen dergelijke kwalen bezit optimaal worden geactiveerd en gebruikt. Hierdoor nemen de symptomen vaak af en zal men geneigd zijn een normaal

bewegingspatroon te handhaven en bovendien vaak - onbewust - graviteren naar een gezonder voedingspatroon. Hierdoor komt dan inderdaad een verbetering tot stand die altans tot het verdwijnen van de meest hinderlijke symptomen aanleiding kan zijn en soms zelfs een volgedige genezing mogelijk maakt.

Voldoende?

x Zijn er specifieke homeopathische middelen tegen rheuma?

- Er zijn er meerdere maar dat moet u aan een homeopaath vragen. Anders komt u vandaag niet meer naar huis en wordt het morgen.

Mag ik aannemen dat wij hiermede van de onderwerpen af zijn, vrienden? dan wordt het voor mij tijd om te gaan sluiten. Wij doen dit zoals altijd met een korte improvisatie, die misschien wel aardig is omdat sommigen het kunst zullen willen noemen al berust het op een kunstje. Dat heet dan het schone woord - ofschoon het niet gewassen is - en de woorden waarom het gaat moeten van u komen.

x Licht, druppel, schoon.

- Het licht weerkaatst in de druppel en doet ons de schoonheid daarvan beseffen.

Met wateren is de regen gekomen
de regen zijgt als een zegen op 't land
en wanneer de zon alweer schijnt
vallen druppels nog traag
van halm en van blad
drinken zich aan zonnelicht
een ogenblikje zat.

Het is of plotseling diamanten flonkren
overal waar je maar ziet.

n toch zijn het alleen maar druppels
alleen maar water
verder niet.

Daar waar het licht zich openbaart
kracht geeft in de eeuwigheid
wordt je door het glimmend flonkeren
van al wat rond je is
te vaak misleid.

Je spreekt van heelijkheden
edelstenen van je God
maar 't blijven trage ogenblikken
van in het licht verglijdend lot.

Wil je in jezelf vinden
de kracht de vreugde van het licht
de flonkering die, in jezelf
je wezen op het lichte richt.

Zoek dan schone trage ogenblikken
die in je levend verder gaan
en als het tikken van een uurwerk
't verloop van tijd je doen verstaan.

proef de ogenblikken waarin het licht
een ogenblik je schijnt
je spreekt van kracht die weer verdwijnt
en toch steeds in jezelf leeft. (verkort)

Goeden avond.

(tekst bij vragen bekort).

d.d. 26 juni 1981